

Sådan omvæltede terroren vores lovgivning

Om podcasten

[Juristeriet - podcast](#)

Før den 11. september 2001 bestod den danske antiterrorlovgivning af et såkaldt korpsforbud indført i 1930'erne, der forbød forskellige politiske grupperinger at optræde i uniform. Derudover forholdt loven sig ikke særlig meget til terrorisme.

Det blev der lavet om på efter angrebene i New York, og i dag tager den danske antiterrorlovgivning højde for stort set alt, man kan forestille sig med hensyn til terrorisme.

Lovgivningen er blevet kritiseret fra mange sider for at være alt for vidtgående. Men er den det? Og hvordan er antiterrorlovgivningen faktisk blevet brugt i praksis – og evt misbrugt?

Det ser vi nærmere på i denne særlige udgave af podcasten Juristeriet, hvor vi sammen med tre af Københavns Universitets fremmeste juridiske eksperter sætter den danske antiterrorlovgivning under lup og undersøger, hvor den står her 20 år efter 11. september 2001. Vi taler blandt andet om fremmedkrigere, masseovervågning og hvordan retsstaten bliver presset af vores utallige forsøg på at komme terrorismen til livs.

0:00 Intro

2:01 Masseovervågning – med Hanne Marie Motzfeldt

16:20 Fremmedkrigere – med Jørn Vestergaard

29:50 Terror presser retsstaten – med Jens Elo Rytter

45:02 Outro

Hvis du har ris, ros eller gode forslag til udsendelser om jura, så skriv til os på redaktion@jur.ku.dk.

Indholdet af podcasten

Lydoptagelse fra Tv-avisen 00:00:08

Nyhedsintro til lydoptagelse.

Jon Clausen 00:00:09

World Trade Center i New York er ramt af to fly. Begge tårne på centeret står lige nu i brand. Alt syntes at være kaos. Før den 11. september 2001 bestod den danske antiterrorlovgivning af et såkaldt korpsforbud indført i 1930'erne, der forbød forskellige politiske grupperinger at optræde i uniform. Derudover forholdt loven sig ikke særligt meget til terrorisme. Det blev der lavet godt og grundigt om på efter angrebene i New York og Washington. Først fik vi terrorpakke I i 2002 og siden terrorpakke II i 2006, der kom efter angrebene i London og i Madrid. I dag består den danske antiterrorlovgivning af en lang række paragraffer, der både forbyder at begå terrorisme, men også at støtte terrorisme, opfordrer til terror, lade sig hverve til terrororganisationer og meget mere. Derudover giver antiterrorlovgivningen magthaverne vide beføjelser i forhold til at

overvåge og efterforske borgerne. Den danske antiterrorlovgivning tager højde for stort set alt, man kan forestille sig med hensyn til terrorisme, og terrorlovgivningen er blevet kritiseret fra mange sider for at være alt for vidtgående. Men er den det? Og hvordan er antiterrorlovgivning faktisk blevet brugt i praksis og eventuelt misbrugt? Det ser vi nærmere på i denne særlige udgave af Juristeriet, hvor vi sammen med tre af vores fremmeste juridiske eksperter sætter den danske antiterrorlovgivning under lup og undersøger, hvor den står h er 20 år efter 11. september 2001. Vi skal blandt andet tale om masseovervågning, fremmedkrigere og hvordan retsstaten bliver presset af vores utallige forsøg på at komme terrorisme til livs. Velkommen til.

(Lydoptagelse) Dette er lyden af en server-park. Det er en samling af tusindvis af computere kaldet servere, som styrer vores kommunikation, når vi går på internettet eller bruger vores telefon. De servere der styrer kommunikationen, når vi bruger vores mobiler har siden indførelsen af terrorpakke II i 2006 registreret hvem, hvordan og hvornår vi kommunikerer med hinanden. Det har den såkaldte logningsbekendtgørelsen nemlig pålagt teleselskaberne at holde styr på. Der er ingen, der ved præcis, hvor mange såkaldte logninger af danskernes elektroniske adfærd, der bliver foretaget, men vi ved, at tallet er mange tusind milliarder om året. Hensigten med logningsbekendtgørelsen var at gøre det lettere for myndighederne at forebygge og efterforske terrorisme. Men bekendtgørelsen er faktisk formuleret så bredt, at den dækker meget anden kriminalitet end bare terrorisme. Og det er netop også i høj grad sådan, at bekendtgørelsen er blevet anvendt. Spørgsmålet er så bare, om det overhovedet er lovligt at overvåge hele befolkningen over en kam. Eller om vi med logningsbekendtgørelsen simpelt hen sætter vores højt besungne frihedsrettigheder over styr? Og har denne masseovervågning af hele befolkningen faktisk virket i forhold til terrorisme og grove forbrydelser? Det spurgte vi lektor og ekspert i persondataret, Hanne Marie Motzfeldt, om.

Hanne Marie Motzfeldt 00:03:29

Der er ingen tvivl om at kriminelle, altså organiserede kriminelle, de er jo udmærket godt klar over, at de her regler er der,. Og de bytter jo deres telefoner og putter dem ned i chipsposer. Altså, der kommer ikke nogen teledata, som vi kan efterforske, at de her mere organiserede kriminalitetsformer med, fordi det er de jo simpelthen for kloge til. Det er et evigt kapløb på den måde. Og man kan bruge det til mindre, hvad kan man sige, professionelle kriminelle. Det vil jeg tro. Jeg har aldrig set sådan nogle reelle data fra Justitsministeriet. Altså, der er nogle data på, hvor ofte der bliver trukket teledata. Men hvor meget af logningen af os alle sammen egentlig nytter, det er der faktisk ikke nogen, der ved. Justitsministeren siger det et meget nyttigt redskab. Jeg har også læst artikler som siger "Jamen altså, selvfølgelig er de kriminelle fuldt ud bevidst om, at de her teledata bliver logget, og de er ikke dumme nok - hvis man kan sige det på den måde - til at tage deres mobiltelefon ud, når de skal skyde nogen fra en rivaliserende bande eller noget i den stil.

Jon Clausen 00:04:49

Ja, og så er der spørgsmålet om lovligheden af logningsbekendtgørelsen, fordi der er noget der og i forhold til, hvordan man blandt andet i EU ser på det her spørgsmål. Kan du ikke prøve at sige lidt om det?

Hanne Marie Motzfeldt 00:05:03

Jo, men det er jo sådan set lidt sjovt fordi at vi faktisk først i Danmark kravler igennem det her hul, der bliver slået i muren efter 9/11, da EU kommer med deres logningsdirektiv. Og logningsdirektivet er så også grundlaget for den første dom ved EU-Domstolen. Det, der er meget tydeligt ved den, det er, at EU-domstolen gør det, den faktisk træder et skridt tilbage, og den her lidt ophedede stemning, som der er på det her tidspunkt, hvor man jager Bin Laden og er meget optaget af terrorbekæmpelse, og så træder man et skridt tilbage og siger, "Hvad er det egentlig, vi gør her?". Og det som EU-Domstolen, som skal sige det meget enkelt, det er, at

densiger okay, altså overvågning af hele befolkninger, på den her måde med, at man ved, hvem de kommunikerer med, man ved, hvor de bevæger sig, hvad er det for bevægelsesmønstre de har, hvordan de kommunikerer! Det er faktisk et meget, meget vidtgående indgreb i borgernes ret til at have et beskyttet privatliv i forhold til staterne. Og det som de så går ind og gør, altså resultatet blev, at de simpelthen underkendte hele det her logningsdirektiv, som stridende mod Den Europæiske Unions Charter om grundlæggende rettigheder. Det var simpelthen et indgreb i vores allesammens borgerrettigheder.

Jon Clausen 00:06:34

Så bare lige for at forstå det. Så EU-domstolen går ind og siger, at logningsdirektivet, som er EU's lovgivning, er ulovligt?

Hanne Marie Motzfeldt 00:06:43

Ja, og mange ting kan jo være ulovligt, men hvordan kan en lov være ulovlig, eller her er det et direktiv? Men det kan den fordi, at da man overdrager den lovgivende magt som befolkning til de demokratisk valgte, jamen da valgte vi som befolkninger og forbeholde os nogle rettigheder og sige "I kan gå hertil i jeres lovgivning og ikke længere". Altså, det er nogle garantier, som vi satte for også at sikrer os et velfungerende demokrati. Staterne må gå hertil og ikke længere! Og det vil sige, der er også en grænse for den her omni potente lovgiver. Og det her var så en af de grænser, som man ramlede ind i. Og hvad gør det så logningsdirektivet blev kendt ugyldig? Det, som er interessant, det er, at EU-Domstolen faktisk går ind og siger: Det første problem der er, det er, at man overvåger alle hele tiden, og stort set alle deres bevægelsesmønstre og kommunikationsmidler og tidspunkterne for deres kommunikation. Og det er så det man i dag lidt let kalder udifferentieret logninger. Det er det første problem. Den hurdle skal man over, hvis man skal lave en lovgivning, der holder sig inden for det, hvor vi som mennesker har sagt: Hertil og ikke længere. Og det næste de siger, det er, at når man så logger, så skal man jo være opmærksom på, at det her, det er en kæde. En ting er, at man får teleselskaberne til at opbevare alle de her informationer, alle de her data. En anden ting er, jamen det er jo for, at de bliver brugt på et tidspunkt, i hvert fald nogle af dem. Så man skal have nogle garantier både for indsamlingen, for den her lagring, den skal stoppe på et tidspunkt, den skal ikke gemmes for altid. Der skal være nogle garantier omkring, hvordan får staten sig adgang til det her. Og der skal også være nogle garantier for den bro, som så foregårovre hos politiet. Og så har man så brugt tiden efterfølgende til at fintune den her praksis. Og den er blevet meget detaljeret frem til i dag, og her i aller sidste del i 2020, der er den Europæiske Menneskeretsdomstol også kommet på banen og også begyndt at fintune: hvad er det for nogle krav, vi så faktisk skal stille, når vi ønsker at logge? For det er ikke sådan, at logningen i sig selv går over den grænse, vi har sat. Men logningen skal være differentieret. I hvert fald i de fleste tilfælde. Der er nogle tilfælde, hvor det faktisk godt kan overvåge en hel befolkning, og hvis jeg skal sige det meget enkelt, så er det, når skuddene lyder inde i Krudttønden, så skal der være en stor rød knap på Justitsministerens bord. Og så kan hamre på den. Og så bliver vi allesammen overvåget. Det er, når man har denne her akutte trussel så må man faktisk gerne. Men der skal meget til at bære den i øvrigt, så ellers skal man ind og variere, så man kan sige, at nogle områder, hvor der meget ofte er alvorlig kriminalitet. Vi kan tage Nørrebro for eksempel, der har været perioder, hvor der har været meget ballade. Ellers skal det være målrettet bestemte grupper. Grupper, som har en eller anden alvorlig kriminalitet bag sig?

Jon Clausen 00:10:05

Så man har nogle internationale domme? EU domme?

Hanne Marie Motzfeldt 00:10:10

Ja, og faktisk også domme fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol.

Jon Clausen 00:10:13

Der peger på i forskellige lande, at det her, det er ikke i orden. Det er ulovligt på forskellige måder. Det er over grænsen. Er det så noget, vi har taget ad notam i Danmark og tilpasset vores logningsbekendtgørelse på baggrund af?

Hanne Marie Motzfeldt 00:10:33

Nej. Vi har et udkast lige nu liggende fra Justitsministeriet efter de her mange, mange år på, hvordan man måske vil indrette nogle nye regler, så de bliver i overensstemmelse med - og der vil jeg gå sige, at det jo ikke er i overensstemmelse med EU-domstolens praksis - det er i overensstemmelse med, hvad vi som befolkning har sagt: Her går grænsen. Vi skal holde op med at logge udifferentieret, men vi skal også stille nogle stærkere garantier i forhold til hvad er det så faktisk politiet kan indhente? Og hvordan kan de indhente? Er det bare op til den enkelte betjent eller politiet? Hvornår skal man have en dommerkendelse? Og hvad er der i øvrigt efterfølgende tryktest af om det er lovligt, hvad politiet har foretaget sig?

Jon Clausen 00:11:22

Og når man nu har haft de her internationale domme i så lang tid, som har påpeget, at det her er over grænsen, hvorfor har man så ikke gjort noget ved det i Danmark?

Hanne Marie Motzfeldt 00:11:36

Og ja, men det er der jo frygtelig mange konspirationsteorier om. Og det er noget af det, der bekymrer mig mest. Det er den vrede, det har vakt. Der selvfølgelig en del af befolkningen, der er ligeglade, men der er også en stor del der faktisk er vred. Og det kan jeg godt forstå. Vi har et Justitsministerium - jurist, men som ikke har overholdt lovgivningen i mange, mange år. Det er alvorligt, og det er højst besynderligt. Men det er det så alligevel ikke, hvis man nu har fulgt det her lidt. For så vil man lægge mærke til, at der sker det i 2015 til 16, der bestiller Justitsministeriet en konsulentrapport på, hvis vi nu skal få fikset det her, så skal vi også ind og pille ved it systemerne og kunne I lige, konsulentfirma finde ud af hvordan gør vi nu det, og g måske også give os et estimat på, hvad det koster? Og prisen for de justeringer som skal til for at gøre det lovligt, ligger i omegnen af en milliard. Det er faktisk min personlige teori, at det er dér smertebarnet er. At det er så dyrt at lave det om, som man har. Jeg tror faktisk også at det er derfor, eller jeg håber på, at vi faktisk får nye regler nu, fordi teledata-skandalen som sådan set handlede om noget helt andet, den har gjort justitsministeriet alligevel skal i gang med at arbejde med og få lovliggjort deres it systemer. Så der kunne de næsten lige så godt tage den her med i alle de ekstra bevillinger, de skal have. Så jeg er forhåbningsfuld. Jeg har håb om, at vi får lovliggjort den danske overvågning inden for et par år. Men så er der også gået mange år.

Jon Clausen 00:13:25

Og så her til sidst Hanne Marie, når vi snakker om det her med logningsbekendtgørelsen og så videre - du var lidt inde på det tidligere - men der er alligevel nogen, som måske vil tænke, det lyder som en lidt teoretisk problemstilling, og den er ikke så praktisk. Der er nogle, der vil sige, at det faktisk ikke har den store betydning for såkaldt almindelige mennesker. Hvad tænker du om om sådan en indvending?

Hanne Marie Motzfeldt 00:13:46

Der er ikke nogen tvivl om, at det at blive overvåget, det ændrer menneskenes adfærd. Det er jo ikke kun overvågning fra staten. Det er den alvorligste. Men nu er det jo også overvågning fra tech giganterne, og det er der ingen tvivl om nej! Det påvirker os j a! Og der er utrolige misbrugsmuligheder. Og jeg ser stadigvæk, og her under Covid-krisen, der har jeg jo set, der er elementer, hvor jeg tænker: "Hold da op, vi har stadigvæk ikke forstået, hvor alvorligt det er med

overvågning". Og hvor det ligesom virkede som om, at nu var der igen sådan en kriselejlighed ligesom 9/11, og så kom alt det op af skufferne, som før ligesom var blevet hugget ned i den almindelige demokratiske debat og sagt det der, det vil vi simpelthen ikke have. Altså et af de forslag, der faktisk kom frem, det var nemlig, vi vil også gerne have lov til at overvåge danskernes kreditkort transaktioner. Og der havde jeg det bare sådan, at den der, den havde jeg set før. Og der bliver den slået ned og sagt nej, det vil vi simpelthen ikke have. Det for meget overvågning. Så kommer den pludselig op igen i sådan en krisesituation. Og var det så i realiteten for, og her tænker jeg i ikke politisk spil, men jeg tænker, der er jo nogle embedsmænd, der før har siddet og udredt hvor meget ville vi faktisk kunne få ud af at have alle de her kreditkorttransaktioner til at efterforske hvidvask og alt mulig andet, ulovlige køb på DBA og hvad ved jeg. Og så lige her, da lejligheden var den, så kom den op på skrivebordet igen. Og nu kastede data etisk råd sig frådende over den og fik den ned i skuffen igen. Men hvor meget drejede det der sig om Covid? Og det er jo det kriser gør. Det er, at de får de der ting op af skufferne igen, og det har taget rigtig lang tid, og jeg vil sige, vi har jo ikke fået det ned i skuffen igen. Efter 9/11, men i hvert fald for modificeret det, som kom op. Som jurist, der går jeg ind og ser på, ja amen, hvad er det for nogle hæderkronede principper, som vi faktisk har bygget Europa op om. Og da er det faktisk en af dem, at staten skal ikke overvåge sine borgere. Staten skal have tillid til sine borgere. Det er borgerne, der skal tillid til staten. Det er staten, der skal have tillid til borgerne.

Jon Clausen 00:16:14

Jamen, mange tak Hanne Marie. I december 2017 bliver to mænd dømt for i 2013 at lade sig hverve af Islamisk Stat i Syrien. De to mænds ophold i Syrien varede kun 18 dage, inden de vendte hjem til Danmark igen. Det gjorde de, fordi den yngste af de to, der dengang var 17 år gammel, blev syg og fik brug for lægehjælp. Igennem retssagen nægter begge sig skyldige. De siger, at de var i Syrien for at uddele nødhjælp. Men retten kender dem altså skyldig i at lade sig hverve af Islamisk Stat, og den ældre af de to, der i 2017 er blevet 30 år, bliver idømt fem års fængsel, mens den yngre, der i mellemtiden er fyldt 21, får tre år og seks måneders fængsel. Året efter, i 2018, bliver en kvinde dømt for at have forsøgt at rejse ind i Syrien for at tilslutte sig Islamisk Stat. Kvinden, der var 17 år, da hun forsøgte at tage til Syrien, skulle have rejst med tre andre, men hun kommer aldrig af sted, fordi hendes forældre tog hendes pas. Alligevel lød dommen på tre års fængsel. Sagerne er blot to i en række af sager, der siden 2016 har ført til domme mod de såkaldte fremmedkrigere. Sagerne er et direkte udtryk for den omfattende ændring, der er sket i dansk straffelov siden angrebene i New York og Washington den 11. september 2001. Med terrorpakkerne fra 2002 og 2006 ville man gerne både kunne forhindre og straffe terrorisme i langt højere grad end tidligere. Imidlertid fik man en særlig udfordring med netop fremmedkrigere, altså danske statsborgere eller folk, der har boet her hele livet som lader sig hverve eller hverver andre til for eksempel Islamisk Stat i Syrien. Begge dele er som følge af terror pakkerne blevet ulovligt gjort. Men selvom vores antiterrorlovgivning på papiret burde gøre det lettere at retsforfølge fremmedkrigere, så havde den danske anklagemyndighed alligevel i lang tid svært ved at rejse tiltale mod de personer, der var udrejst til konfliktzonen i Syrien eller det nordlige Irak. Hvorfor det alligevel til sidst blev muligt, er en ret fascinerende historie, som professor Jørn Vestergaard leverer her.

Jørn Vestergaard 00:18:20

Det er jo fuldstændig rigtigt, at i første omgang så var fokus først og fremmest på at bekæmpe terrorisme her i landet og så efter fremkomsten af Islamisk Stat, der i 2012-13 stykker, så blev spørgsmålet om fremmedkrigere aktuelt, og man ønskede jo i første omgang at forhindre, at herboende eller måske ligefrem danske statsborgere udrejste. Og senere blev det så et spørgsmål om at tage sig af dem, som havde været af sted, og som kom hjem. Og grunden til, at det var svært i første omgang at få rejst tiltale. Det var, at der var en vis tøven i anklagemyndigheden,

fordi beviserne selvfølgelig ikke så let lod sig indsamle. Det var svært at få rede på, hvad en udrejste person, som tilsyneladende havde tilsluttet sig Islamisk Stat, egentlig havde foretaget sig. Havde vedkommende været med til at begå egentlige terrorhandlinger og bombninger og overtrædelse af krigens love? Havde vedkommende på andre måder overtrådt dansk lovgivning, for eksempel ved at modtage våbentræning? Det var jo ikke nemt at få rede på. Så skete der det på et tidspunkt, at Islamisk Stat eller en del af Islamisk Stats medlemskartotek lækkede og i den sidste ende tilflød den danske efterretningsvæsen og den danske anklagemyndighed. Og den daværende justitsminister Søren Pind havde længe kritiseret den tidligere regering, den socialdemokratiske regering for ikke at foretage sig noget med henblik på at retsforfølge de hjemvendte fremmedkrigere. Og nu kom der skub i det, fordi han var så selv blevet chef for anklagemyndigheden. Der blev nedsat en taskforce, som så skulle sortere de oplysninger, som PET var i besiddelse af. Og så tog man de sager, som der var mest hold i, herunder først og fremmest dem, hvor den udrejste og nu hjemvendte havde optrådt i det famøse medlemskartotek. Og når man så blev medlem af Islamisk Stat, så kunne man krydse af, og man ønskede at blive kriger, om man ønskede at blive martyr eller man ønskede at blive selvmordsbomber. Og der var sådan set ikke andre alternativer. Så i det tilfælde, hvor valget så var faldet på at sætte flueben ved kriger, så var der jo sådan set et vist grundlag for at rejse tiltale og for at dømme den pågældende. Også selvfølgelig i lyset af de efterretninger og de beviser, man i øvrigt kunne fremskaffe. Og så rullede den første. Det var sagen mod pizzabageren fra Ishøj som modtog den første af disse domme mod fremmedkrigere, og han blev idømt seks års fængsel og frataget sit danske statsborgerskab, fordi han også havde dobbelt statsborgerskab. Og han blev udvist for bestandige. Og senere rullede der faktisk en hel stribe domme frem mod de såkaldte fremmedkrigere.

Jon Clausen 00:21:55

Ja, og jeg har i oplægget til det her interview været inde på på to af dem. Blandt andet det her tilfælde med den her unge kvinde, som bliver dømt for at have forsøgt at rejse ind i Syrien for at tilslutte sig Islamisk Stat. Hun kommer aldrig af sted, fordi hendes forældre tager hendes pas. Hun var 17 år på det tidspunkt, bliver så året efter dømt tre års fængsel. Da hun så er blevet 18, for intentionen, selvom hun aldrig kom af sted. Det er jo selvfølgelig et eksempel blandt flere. Men hvis man ser sådan på de her danske sager om fremmedkrigere sådan lidt under en paraply. Hvordan vil du så vurdere de straffe der er givet?

Jørn Vestergaard 00:22:39

Straffene må jo siges at være forholdsvis hårde. Fordi den typiske straf, den ligger, sidder i omegnen af fire års fængsel plus minus afhængigt af om der kun som i det her tilfælde du nævnte var tale om et forsøg på at komme af sted, eller om den pågældende faktisk har været i Syrien og har modtaget våbentræning ligefrem. Jeg synes personligt, at man må betragte straffe på fire år eller derover som ganske strenge. Og det som også er sådan - det er lidt paradoksalt ved de domme er jo, at på det tidspunkt, hvor de der sager blev gennemført og dommene faldt og straffene blev udmålt, der var der jo nok ikke længere nogen, der rejste ud for at tilslutte sig Islamisk Stat, fordi Islamisk Stat på det tidspunkt i 2017-18 stykker stort set havde tabt slaget og var mere eller mindre gået i opløsning. Så der har jo nok ikke været det helt store behov for at forebygge eller forhindre/bekæmpe udrejse med henblik på at tilslutte sig en terrororganisation.

Jon Clausen 00:24:03

Så jeg høre dig måske lidt sige, at når straffene er, som de er, så er det i høj grad også et spørgsmål om politik, signalværdi og statuere eksempler?

Jørn Vestergaard 00:24:14

Ja, det er det i høj grad. Det er det i høj grad. Og man må selvfølgelig også erkende, at samfundet har et helt legitimt behov for at beskytte sig mod den slags handlinger. Men der er sådan et eller andet, der skurrer med hensyn til timingen, som jeg var inde på før. Men nu kan man jo så ikke vide, fordi nu nu sidder vi så her i midten af august 2021, og Kabul bliver indtaget af Taleban. Al-Qaida får tilsyneladende gode vækstbetingelser igen, og oprindeligt var det jo sådan, at hele antiterror indsatsen i høj grad var rettet mod Taleban og al-Qaeda. Og først og fremmest med henblik på at al-Qaeda ikke skulle have held til og bidrage til terrorhandlinger i Vesteuropa eller i USA - i de vestlige lande i det hele taget. Og nu kan man jo så måske frygte, at der igen vil ske en opblomstring af den slags aktiviteter. Og der må man så konstatere, at med hensyn til at være dækket ind i national lovgivning, der er Danmark helt i front. Der er simpelthen ikke huller i dansk terrorlovgivning. I hvert fald ikke i straffeloven. Og retsplejeloven har også på alle ledder og kanter taget højde for de særlige bevidsvanskeligheder, som gør sig gældende i terrrorsager.

Jon Clausen 00:26:06

Og så lige her til sidst. Hvordan - dengang terrorpakkerne, de kom - hvad var din vurdering af dem den gang? Hvad tænker du om dem? Og tænker du stadig det samme, er det stadig din vurdering eller har du ændret syn på dem som årene er gået?

Jørn Vestergaard 00:26:28

Altså min vurdering da lovforslaget til den første antiterrorpakke blev fremlagt, d et var, at der var tale om meget vidtgående og vage straffebestemmelser, som kunne sætte retssikkerheden på en hård prøve, og som også kunne gøre det vanskeligt for personer, som sådan bevæger sig i yderkanten af normalsamfundet, og som måske er mere eller mindre i den militante i hvert fald i deres retorik orienterer sig med henblik på, om man holder sig på den rigtige side af lovgivningen. Det var svært simpelthen at se lige præcis, hvor grænserne gik for, hvad der kunne straffes efter de der antiterrorbestemmelser. Sådan er det stadigvæk, og det har jeg sådan set ikke skiftet mening om. Tværtimod er det sådan at med alle de tilføjelser der så er kommet med den anden og tredje antiterrorpakke, så er lovgivningen blevet endnu mere vidtgående. Men der hvor jeg, så at sige, har fået en ny erkendelse, d et er, at straffesystemet som helhed har vist sig at virke. Ganske vist er det sådan, at Folketinget har vedtaget de meget ulmende vage paragraffer, men domstolene har i alle de sager, som de har behandlet vist en evne til at sætte hælene i, og holde retssikkerhedens fane højt. Det er ikke sådan, at man kan pege på nogen at de der dommere og sige: "Jamen, det er jo helt urimeligt, at der blev dømt for de her forhold". Hele striben af sager tilbage fra Glostrupsagen, Vollsmosesagen og så videre og frem til fremmedkrigeresagerne, d e er blevet behandlet grundigt og seriøst af domstolene. Straffene har i nogle tilfælde været diskutabelt, fordi de kan virke strengere, end der sådan set nødvendigvis er behov for. Men selve skyldsspørgsmålet, d et mener jeg ikke, der har kunnet være tvivl om i de sager, som er blevet pådømt. Altså man kunne for eksempel nævne, at der to gange har været rejst tiltale mod ham, der kaldes Boghandleren fra Brønshøj for at billige terror og for at udsprede terror propaganda.

Jørn Vestergaard 00:29:31

Og bestemmelserne om det er jo ikke sådan knivskarpe, men jeg synes på den anden side, man må erkende, at det som han blev dømt for både første og anden gang, d et ligger ikke bare inden for skiven, det ligger helt i centrum af skiven.

Jon Clausen 00:29:50

Den 12. februar 2008 anholder Politiets Efterretningstjeneste tre personer, en dansk marokkaner og to tunesiske statsborgere. De er mistænkt for at have planer om at dræbe Muhammedtegneren Kurt Westergaard. Dansk marokkaneren bliver hurtigt løsladt, men de to tunesiske statsborgere bliver af Integrationsministeriet administrativt udvist af landet på baggrund af hemmelige

beviser, som kun daværende justitsminister Lene Espersen og integrationsminister Birthe Rønn Hornbech har fået lov at se. Hverken de anklagede selv eller deres forsvarere har fået fremlagt beviserne. Københavns Byret godkender efterfølgende fængslingen af de to, til de endeligt bliver udvist af landet. Og den afgørelse bliver stadfæstet ved landsretten. Men på grund af de hemmelige beviser bliver dommen anket til Højesteret, og her afgør man at sagen om fængsling skal gå om, fordi de anklagede ikke har fået en korrekt behandling i by og landsretten. Blandt andet kræver Højesteret flere beviser fremlagt. Ved den nye sag i landsretten fremlægger PET lidt flere af de hemmelige beviser. Det fører til en ny dom, som de anklagedes forsvarer igen anker til Højesteret. Og efter endnu en behandling slår Højesteret fast, at PET ikke havde nok beviser til at holde den ene af de to mænd fængslet i otte måneder. Til gengæld fandt Højesteret at fængslingen af den anden tuneser var berettiget af hensyn til statens sikkerhed. I en retsstat er det helt fundamentalt at vide, hvilke beviser der er mod én, når man bliver anklaget for noget, så man har mulighed for at forsvare sig. Så hvordan nåede vi til en situation, hvor vi langt ind i retssystemet i vid udstrækning ser bort fra disse fundamentale principper? Og hvad siger Tunesersagen om den situation, vi i Danmark befinder os i efter indførelsen af antiterrorlovgivningen fra 2002 og frem? Det giver professor i forfatningsret Jens Elo Rytter sin vurdering af her.

Jens Elo Rytter 00:31:41

Tunesersagen er jo en udløber af ny og skærpet lovgivning, der bliver indført efter 11. september 2001, og hvor der simpelthen bliver givet nogle flere muskler til staten til at bekæmpe terrorisme. Og det bliver så, kan man sige, på bekostning af i et vist omfang både af borgernes retssikkerhed og også borgernes frihed. Og det er det, vi ser denne her sag. Tunesersagen meget sat på spidsen. Det er jo en meget alvorlig sag, hvor en person er mistænkt for at planlægge terrorisme. Altså drab på en tegner jo og simpelthen bliver frihedsberøvet og bliver besluttet udvist uden nogen som helst retsgarantier. Altså det mest basale når man bliver udsat for så alvorlige indgreb det er jo, man har mulighed for at forsvare sig og få indsigt i hvorfor er det, at man skal udsættes for disse alvorlige indgreb. Og det har man altså ikke haft i den sag, og det siger Højesteret jo også, at det er jo i strid med nogle grundlæggende retsprincipper og menneskerettigheder, og derfor må sagen jo gå om, og derfor får vi også på bagsiden af tunesersagen, så får vi altså ændret på en ret stor del af vores processuelle system, så man simpelthen laver et specielt forløb for de her sager, så man kan tilgodese hensynet til statens sikkerhed og hemmeligholdelse, men samtidig sikre basale retsgarantier ved, at man har nogle sikkerhedsgodkendte advokater, som så kan varetage klientens interesser også i nogle lukkede retsmøder, hvor man så kan fremlægge de her hemmelige oplysninger, som PET jo typisk fremlægger.

Jon Clausen 00:33:18

Så man kan næsten sige, at der er sådan et før og efter tunesersagen. Hvor før - og der må vi så sige, at det er bare fra 2002 og så til sagen er i 2008 - at der er sådan en særlig situation, som gør sig gældende dér. Kan du sige lidt mere om det? Hvordan kommer vi derhen? For de ting du beskriver, det lyder jo som nogle ting, vi ellers normalt siger, er rimelig fundamentale principper om, at man kender til de beviser, som bliver rejst imod en osv. Altså hvordan når vi ligesom hen i den situation, som tunesersagen er, og bliver både dømt ved byretten og landsretten, og så kommer Højesteret og omstøder dommen?

Jens Elo Rytter 00:33:55

Jeg synes, man kan se det lidt som et slags chok. Og uden sammenhæng i øvrigt, så kunne man jo også drage paralleller til de første faser af Corona-krisen. Altså når lynet slår ned, og der sker noget meget voldsomt, som 11. september jo vitterlig var for hele Vesten, så kan man være villig til og trykke på nogle knapper meget, meget hurtigt og meget, meget voldsomt. Og så har man måske ikke helt overvejet til bunds, hvad det betyder for de grundlæggende retsprincipper, som

vores samfund også hviler på. Så kører man simpelthen ud af den tangent, der hedder statens og borgernes sikkerhed fremfor alt.

Jon Clausen 00:34:31

Og så er det ligesom med tunesersagen, så bliver man lidt klar over hov, der er måske nogle ting, der er gået lidt for langt, og så får man justeret noget?

Jens Elo Rytter 00:34:39

Ja, men det bekymrende er jo sådan set, at den lovgivning får lov at leve ret længe, indtil vi får denne her sag. Og den får egentlig også lov at overleve både byret og landsret. Det synes jeg er bekymrende. Der kan man så sige, at det var godt, at Højesteret trods alt satte foden ned.

Jon Clausen 00:34:54

Så der er noget her omkring tunesersagen som er udtryk for noget omkring individuelle indgreb. Så ved jeg, at der er et spor mere, som måske handler mere om generel overvågning. Hvad kan du sige om det?

Jens Elo Rytter 00:35:08

Ja, man kan sige, at 11. september og alle de tiltag man træffer på bagsiden af det, fører jo både til mere indgribende foranstaltninger over for mistænkte - terrormistænkte personer. Og det er tunesersagen jo et udtryk for. Og så fører den jo også til mere generelle tiltag. Men hvis jeg lige skal gøre de individuelle tiltag færdige, så kan man sige, ba lancen mellem hensynet til statens og borgernes sikkerhed og så retssikkerheden for den enkelte og friheden for den enkelte er jo noget anderledes, når man står med en konkret mistænkt person over for sig. Alle kan jo forstå, at hvis det vitterlig er en person, der har planlagt terrorisme, at så kan samfundet selvfølgelig med god ret skride meget hårdt ind med frihedsberøvelse, overvågning, aflytning og hvis det er udlændinge også udvisning. Det, som tunesersagen selvfølgelig sagde, var der, der skal stadig være noget retssikkerhed for denne her person. Den balance, den afvejning mellem statens sikkerhed på den ene side og så vores allesammens frihed og retssikkerhed bliver lidt anderledes, når vi vender os til de generelle indgreb, som også kom på bagsiden af 11. september. Altså den generelle overvågning. Masseovervågning som vi også kalder det. Som man besluttede og iværksatte i rigtig mange lande, og som jo simpelthen betyder, at alle borgere sådan set i et eller andet omfang bliver overvåget med den begrundelse, at vi kan ikke vide præcis, hvem terroristerne er. Vi er alle sammen potentielle terrorister i en vis forstand, og derfor må man lægge det her brede net af overvågning ud og altså følge med i hvad du laver når du er på din computer og hvem du ringer til og så videre og så videre. Og det er jo en lidt anden situation, fordi i mange tilfælde vil den overvågning, som er den generelle overvågning, jo vise sig at være fuldstændig ubegrundet. Langt de fleste mennesker har jo ikke terroristintentioner. Problemet er, at man jo ikke lige vide det er på forhånd, og det er det, man har prøvet og begrundet denne her masseovervågning med. Men det er meget vigtigt at holde sig for øje, at det er en helt anden afvejning. Der er jo mange, der mener - også domstol har ment, at man sådan set slet ikke kan retfærdiggøre i en retsstat at overvåge en hel befolkning for at forhindre nogle ganske få i at begå terrorisme. Men det er altså det, man har gjort, og det har der været mange retssager om. På den ene side vil vi gerne forebygge terrorisme, og der argumenterer man fra myndighedernes side med, der er vi nødt til at have de her redskaber, at vi kan følge med i, hvad der foregår på nettet og i kommunikation i det hele taget. På den anden side har vi jo meget klassiske frihedsrettigheder, som handler om, at man har ret til at få beskyttet sit privatliv og sin kommunikation. Det går jo flere hundrede år tilbage. Og det er jo det, man er inde og pille ved her. Og ingen - og det var også derfor, jeg gerne ville kontrasterer det lidt til de individuelle indgreb - ingen kan jo have noget imod, at man aflytter mistænkte personer for at finde ud af, hvad deres planer er. Men at aflytte alle eller overvåge alle for at forebygge en potentiel

terrorrisiko fra ganske få, d et er den balance, som nogle mener simpelthen skrider. Og derfor er der jo nogle, der mener, at det kan man slet ikke i en demokratisk retsstat, altså masseovervåge på den måde.

Jon Clausen 00:38:20

Nej, fordi som du er inde på, så er det jo nogle meget fundamentale, sådan helt grundd emokratisk altså helt tilbage fra etableringen af det moderne samfund som vi vel er inde og pille ved her?

Jens Elo Rytter 00:38:33

Det er vi. Og på den anden side - nu nævnte du domstolene - domstolene stå jo også i en svær situation. Det er dem, der i sidste ende skal afgøre disse dilemmaer, fordi statens sikkerhed er sådan et trumfkort. Og domstole vil alt andet lige være ret tilbageholdende med, når regeringer og lovgivningsmagter siger, vi har brug for disse redskaber for at kunne bekæmpe terror, så vil domstole typisk være forsigtige med at underkende det. Samtidig skal domstolene jo være ultimative vogtere af vores alle sammens frihed og retssikkerhed, og derfor har de også været inde i en svær situation. Og det kan man tydeligt se, når man læser de domme, både nationale domme, men også domme fra Menneskerettighedsdomstolen og EU-domstolen. At man er godt klar over, at der er nødt til at være et element af hemmeligholdelse, når vi taler statens sikkerhed. Der er nødt til at være et råderum også for efterretningstjenester og den slags. Men samtidig kan man altså heller ikke give fuldstændig køb på den almindelige borgers frihed og retssikkerhed og privatlivikke mindst.

Jon Clausen 00:39:39

Ja, og der er vel noget paradoksalt i, som du siger, at på den ene side vil man som domstol være villig til at gå langt når staten ligesom italesætter statens sikkerhed og på den anden side, så er det også netop dér, hvor domstolene på en måde skal være allermest garant for, at sikkerheden for individet bliver overholdt?

Jens Elo Rytter 00:39:58

Nemlig. Der kan man sige, at der har vi ikke i Danmark haft en stærk tradition for handlekraftige domstole. Og det kunne man jo desværre se i tunesersagen i byretten og landsretten, at det blev lidt en, vil jeg sige, en lidt ureflekteret blåstempling af et system, som ud fra et retsikkerhedsperspektiv skriger ret meget til himlen.

Jon Clausen 00:40:20

Og hvad er det så, der gør hvis man så ser på, at den går igennem byretten, landsretten og så til sidst, så siger Højesteret så alligevel, at den går simpelt hen ikke? Så der er en eller anden forskel imellem retsinstanser. Hvad er det, der gør, at Højesteret så til sidst alligevel siger: Ah, der følgervi den ikke, så langt vil vi alligevel ikke gå?

Jens Elo Rytter 00:40:39

Jeg er sikker på, at hvis du spurgte Højesteret selv så vil de sige, at vi er den øverste domstol og vi har været meget opmærksomme på disse retssikkerhedsgarantier. Men jeg vil jo heller ikke udelukke, at det har haft en stor betydning, at de internationale menneskerettigheder også lå og lurede derude og Højesteret med god ret følte, at man selvfølgelig var nødt til også at opretholde de internationale standarder som helt klart d enne her lovgivning var i strid med.

Jon Clausen 00:41:09

Så hvis vi ser lidt mere overordnet på retssikkerheden i dag. Kan man sige noget om, hvordan den har det set i lyset af de her snart 20 år med antiterrorlovgivning?

Jens Elo Rytter 00:41:20

Ja, altså jeg vil sige, at i forhold til de individuelle indgreb, som vi startede med i tunesersagen, det har man jo fået rimelig styr på ved at lave en proces, der er så god som mulig i lyset af denne her situation med hemmelige dokumenter osv. Hemmelige oplysninger. Jeg mener, at den store elefant, det er stadigvæk den generelle masseovervågning. Hvor vi i måske i kraft af 11. september har vænnet os til at være mere transparente som mennesker i et samfund, der har terroren ligesom været en form for rambuk til at slå et hul ind i denne her tanke om, at man kan måske godt acceptere, at vi alle sammen skal overvåges for at forhindre nogle ganske få begår terrorisme. Så har der været en glidebane, hvor denne her masseovervågning, som egentlig var tænkt til at bekæmpe terrorisme, den er blevet bredt ud, og den bruges også til at bekæmpe andre former for kriminalitet. Og det er der jo så en stor debat om. Jamen kan vi måske acceptere det i forhold til terrorisme og andre trusler mod statens sikkerhed som sådan? Men kan vi ikke acceptere den glidebane, hvor det bliver et mere almindeligt redskab også i politiets arbejde? Men det er en meget, meget svær diskussion. Også fordi, som jeg ser det, så er det her med balancen mellem tryghed, sikkerhed og privatlivsbeskyttelse, det er også lidt et 'moving target', fordi som jeg også sagde før, der sker også en tilvænnning. Måske ændres vores normer som mennesker os også i denne proces. Så det er ikke sikkert, at man kan bruge den tradition, der er 200 år gammel i dag, fordi vi måske også har forandret som samfund på de her 20 år siden 11. september. Og accepterer måske at være mere gennemlyst - både af myndigheder, man jo så selvfølgelig også af private virksomheder.

Jon Clausen 00:43:21

Ja, også fordi der i mellemtiden så er sket en enorm teknologisk udvikling, som lige præcis gør noget af denne her gennemlysning meget mereladsiggærlig.

Jens Elo Rytter 00:43:32

Ja, altså du logger på Facebook eller bruger Google. Og der accepterer du så mere eller mindre stiltiende eller uvidende, at du er enormt transparent. Og i virkeligheden, så tror jeg også, at det også har selvfølgelig en betydning for, i hvilket omfang man så kan acceptere overvågning fra myndighedernes side.

Jon Clausen 00:43:51

Så der er vel et eller andet i forhold til det, noget paradoksalt i, at man med denne her overvågning og kontrol og indskrænkning af frihedsrettigheder, så ender vi på en eller anden måde med at lukke os mere og lidt ødelægge vores egen åbne samfund eller idealerne om det. På en måde lidt ligesom terroristerne et eller andet sted ønskede, at vi skulle gøre. Er det simpelthen prisen vi kommer til at betale i antiterrorlovgivningen?

Jens Elo Rytter 00:44:22

Det er der jo nogen der siger, at på den måde så sejrer terroristerne ved, at vi bliver et mere overvåget og mindre frit samfund. Det er prisen, vi så betaler for at kunne bekæmpe terrorismen. Men jeg mener stadig, at man kan sige, at vi er i en stadig dialog om det som samfund, og som jurister og som retsinstanser. Det er ikke noget, der bare får lov at skride fuldstændig.

Jon Clausen 00:44:47

Nej, der er noget rum til 'on-going' forhandling af, hvordan det her, det skal udmønte sig?

Jens Elo Rytter 00:44:53

Ja, det er det et godt udtryk. Der er en løbende forhandling om det her er.

Jon Clausen 00:44:58
Jamen, mange tak Jens.

Jens Elo Rytter 00:44:59
Selv tak.

Jon Clausen 00:45:03
Det var alt for denne gang. Vi lånte klip fra Danmarks Radio, tak for det. Ris, ros eller gode forslag til udsendelser om jura modtages med glæde på redaktion@jur.ku.dk. Vi lyttes ved.